

לתורה את שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרסד
ערש"ק פרשת וישב

היכן היתה מכירת יוסף?

בירור ה"מרגליות" מתוך הגשמיות

בהא דא"א לחלום בלא דברים בטלים

כשרות מוסיפה בבריאות הנפש

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וישב, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרסד), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

היכן היתה מכירת יוסף?

מכירת יוסף - קלקלה או פשע? / בין "קלקלו השבטים" ל"מכרו את יוסף" / דותן - שם מקום או מלשון "דתות ודינין"? / ביאור דברי רש"י דבשכם "קלקלו השבטים", כי לשיטתו מכירת יוסף היתה בדותן ולא בשכם

(עי' לקומי שיהות חמ"ו עמ' 318 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

חוקת קמלנית כב' פעמים!! / איך נפטרה תמר מעונש מיתה?

ט. יינה של תורה.....

כירור ה"מרגלית" מתוך הגשמיות

ניצוצות הקדושה הטמונים בשכי' ב"עשו" / ניצוצות קדושה הטמונים ב"עפר" וב"צרות" / להשליך את ה"עפר" ואת ההנאה הגשמית בסיום הזיכוך

(עי' לקומי שיהות חמ"ו עמ' 302 ואילך)

יג. פנינים דרוש ואגדה.....

"ממתין ומצפה" לגאולה העתידה! / שתית כוס התרעלה - למעלייתא

יד. חידושי סוגיות.....

בהא דא"א לחלום בלא דברים בטלים

ידון היאך הוכיחו חז"ל מסיפור פרשתנו דא"א לחלום כו' אף שנתקיים החלום בכלה, ועפ"ז יסיק ביאור בדיוק הל' "דברים בטלים"

(עי' לקומי שיהות ח"ל עמ' 156 ואילך)

יח. תורת חיים.....

אלו הן האובליון

וישבו לאכלתם (וישב, לו, כה)

כא. דרכי החסידות.....

מצוות ידיעת אלקות

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

היכן היתה מכירת יוסף?

מכירת יוסף – קלקלה או פשע? / בין "קלקלו השבטים" ל"מכרו את יוסף" / דותן – שם מקום או מלשון "דתות ודינין"? / ביאור דברי רש"י שבשם "קלקלו השבטים", כי לשיטתו מכירת יוסף היתה בדותן ולא בשכם

בפרשתנו מסופר על השליחות ששלח יעקב את יוסף לראות את שלום אחיו הרועים בשכם: "ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן, והשיבני דבר, וישלחהו מעמק חברון ויבוא שכמה" (לו, יד). ומפרש רש"י:

"ויבוא שכמה - מקום מוכן לפורעניות: שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר 'ויאך רחבעם שכמה'".

ויש לעיין בכוונת רש"י שכתב בלשון סתומה "שם קלקלו השבטים" – ולא פירש: מה היא ה"קלקלה"?

והנה, מקור דברי רש"י הוא במדרש תנחומא (פרשתנו ב), וכן הוא בגמרא (סנהדרין קב, א), ושם איתא: "מקום מזומן לפורעניות – בשכם ענו את דינה, בשכם מכרו (אחיו) את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד";

ומעתה מתחזק הקושי בלשון רש"י, למה לא העתיק לשון חז"ל המפורש: "בשכם מכרו אחיו את יוסף", ובמקום זה נקט בלשון כללית: "קלקלו השבטים" ותו לא.

והרי הלשון "קלקול" מתאים גם בענינים שאינם חמורים כל כך, וכפי שמצינו ברש"י (וישלה לה, כג) לגבי מעשה ראובן נשאינו חמור כ"כ, עד כדי כך שרש"י כתב "שלא חטא ראובן" (וישלה לה, כב) – "אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור"; אמנם מכירת יוסף היא הרי ענין חמור, ובלשון הכתוב (ויחי, נ, יז) נקרא "פשע אחיך"!

ב. ויש לומר בביאור הענין:

אליבא דרש"י (בפירושו עה"ת), אי אפשר לומר ש"בשכם מכרו את יוסף", כי בדרך הפשט מכירת יוסף לא היתה בשכם אלא במקום אחר, וכדלקמן.

דהנה, לאחר שבא יוסף לשכם – "ויבוא שכמה", ולא מצא שם את אחיו, פגש ב"איש" ואמר לו "את אחי אנכי מבקש, הגידה נא לי איפה הם רועים" (לז, טז), והשיב לו ה"איש": "נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה"; ואכן כך הוה: "וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדותן" (לז, יז). ונמצא איפוא שמכירת יוסף היתה (לא בשכם, אלא) בדותן.

ומה שאמרו חז"ל ש"בשכם מכרו את יוסף" הוא לפי דרך המדרש, שדרשו את "דותן" שלא כפשוטו, ופירושו שלא היתה שם נסיעה והליכה למקום אחר ששמו דותן, אלא "דותן" הוא כינוי ל"דתות ודינין" שנתייעצו בהם מתוך שנאה ליוסף, וכמו שכתב בפירוש רש"י על הש"ס (סוטה יג, ב): "משכם גנבוהו, כדכתיב 'ויבוא שכמה' ושם היו רועין; ודותן אינה מקום. והאי דכתיב 'ויאמר האיש נסעו מזה כו', כך אמר לו: אתה אומר 'את אחי אנכי מבקש' – נסעו מן האחווה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחים לך, כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבוא אצלנו";

אך רש"י בפירושו על התורה, למד שבדרך הפשט "דותן" הוא שם של מקום – שהביא את הדרשה הנ"ל, וסיים: "ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו" (וראה דברי דוד על רש"י, שכוונת רש"י בזה שמסיים "ואין מקרא יוצא מידי פשוטו", היא שאפילו אם נפרש את "דותן" לפי דרשת חז"ל, עדיין מוכרחים אנו לומר שהכוונה היא גם לשם של מקום כפשוטו). ולכן אין רש"י יכול לומר – כלשון חז"ל – שבשכם "מכרו אחיו את יוסף" (כנ"ל ס"א), שהרי לפי "פשוטו של מקרא" היתה המכירה במקום אחר ששמו דותן.

[בגור ארי' (לז, יז). וכן הוא ברש"י סנהדרין שם] כתב, שאף לפי הפשט ש"דותן" הוא שם מקום, מכל מקום נחשב שפיר שהמכירה היתה בשכם, כי שכם הוא הכרך העיקרי ודותן אינו אלא כפר הסמוך לשכם ונחשב מפל' לשכם.

אך לפי "פשוטו של מקרא" אין מסתבר לומר ששכם עצמה נחשבת "מוכן לפורעניות" רק מצד מה שאירע בכפר סמוך, ובפרט שהכתוב מדגיש את זה שהשבטים יצאו משכם – נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה – והיינו שהמכירה היתה במקום אחר שאינו נחשב חלק משכם (וראה גם רא"ם לז, יז ובתורה תמימה כאן).

ולהעיר עוד שגם בפירוש רש"י על הנ"ך (יהושע כד, לב) כתב ש"משכם גנבוהו". אך כבר נתבאר בכמה מקומות (ראה לקוטי שיחות ח"ד ע' 87 בשולי הגליון) שפירוש רש"י על הנ"ך אינו מדייק כל כך שיהי' לפי "פשוטו של מקרא" ממש כמו שהוא בפירושו על התורה].

ג. אמנם מעתה, שהמכירה של יוסף היתה בדותן כי השבטים כבר יצאו משכם, מתעוררת קושיא על לשון הכתוב שמסיים הפסוק בהדגשה "ויבוא שכמה":

לקראת שבת

ז

לכאורה, אין תוכן מיוחד בזה שיוסף בא לשכם, שהרי אחיו כבר לא היו שם והוצרך איפוא להמשיך וללכת לדותן; אם כן, כל זה שיוסף הי' בשכם אינו אלא שעבר שם בדרך הילוכו לדותן, ומדוע איפוא הכתוב מדגיש ביאה זו כענין בפני עצמו?

[וגם אם הכתוב רוצה לספר שיוסף עבר בעיר שכם, הי' צריך להכליל את זה בהמשך הסיפור ולא כענין בפני עצמו, והי' הכתוב צריך לומר: "וישלחהו מעמק חברון, וימצאהו איש בשכם".]

ועל זה הוא שמבאר רש"י ומחדש - "מקום מוכן לפורעניות, שם קלקלו השבטים וכו'":

בואו של יוסף לשכם אינו פרט צדדי בסיפור של מכירת יוסף, אלא הוא ענין עיקרי בפני עצמו - כי זהו המקום שבו התחילה הפורענות שלו, משום ש"שם קלקלו השבטים";

אמנם המכירה עצמה היתה רק בדותן, אבל ה"קלקול" של השבטים התחיל בעת היותם בשכם, ששם הם התחילו לחשוב ולהכין את הפורענות כו' (וראה גם בדברי הט"ז בפירושו דברי דוד כאן: "ואף על גב דהקלקול נעשה בדותן, מכל מקום, העצה על זה היתה בשכם").

וזהו איפוא שמדייק רש"י וכותב "שם קלקלו השבטים" - לשון "קלקלה" בלבד - כי בשכם לא היתה המכירה עצמה, אלא רק ה"קלקול" שקדם לה. ודו"ק.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

איך נפטרה תמר מעונש מיתה?

ויאמר יהודה הוציא אותה ותשרף

בתו של שם היתה שהוא כהן, לפיכך דנוה בשריפה (לה, כד. רש"י)

הקשה הרמב"ן הרי "בת כהן אינה חייבת שריפה אלא . . ארוסה או נשואה", אך תמר פנוי היתה, וא"כ מדוע דנוה בשריפה. כן יש להקשות, דמצינו שאחרי שנתברר שתמר הייתה מעוברת מיהודה נפטרה מעונש שריפה. וטעמא בעי, אם דינה בשריפה, איך נפטרה מהעונש?

ויש לומר הביאור בזה:

זה שדנו את תמר לשריפה לא הי' מפני דין התורה שחייבה בת כהן שזינתה בשריפה שהרי לא ניתנה תורה עדיין, אלא דין מיוחד שהי' גם אצל האומות, ש"גדרו עצמן מן העריות" (פרש"י וישלה לד, ט). ו"גדרו עצמן" באופן כזה שהפורץ את הגדר יתחייב מיתה, וכמו שמצינו שמפני זה נתחייב שכם מיתה (ראה האריכות בזה במקור הדברים, וט"ז).

וכמו שבעריות בכלל הי' עונש מיתה להפרוץ בזה, כן הי' אצלם חומר מיוחד ל"בת כהן", שאם זינתה – דינה בשריפה. ובמילא אין לשאול מדוע נתחייבה בשריפה אם לא הייתה ארוסה, כי אצל האומות לא מצינו שדין "בת כהן" הוא רק בארוסה ונשואה.

ועפ"ז מבואר גם מדוע נפטרה מהעונש כאשר נודע שנתעברה מיהודה, כי, אצל האומות פריצת גדר העריות הייתה רק אם הפקירה עצמה לזנות, כמו שפירש רש"י עה"פ "הכזונה יעשה את אחותנו" – "הכזונה – הפקרה" (וישלה לד, לא). וע"כ, בתחילה כאשר החשיבו את תמר כמופקרת לזנות דנוה לשריפה, אך כאשר נודע שנתעברה מיהודה ולא הייתה מופקרת – נפטרה מעונש מיתה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 185 ואילך)

חזקת קטלנית בב' פעמים!?

ויאמר יהודה לתמר בלתו גו' שבי אלמנה גו' עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא גו'

כי אמר פן ימות – מוחזקת היא זו שימותו אנשי' (לה, יא. רש"י)

בגור ארי' כאן הקשה איך כתב רש"י "מוחזקת היא זו", הרי "בשור המועד בעינין ג' פעמים", וכאן מתו "אנשי" רק ב' פעמים? ותירץ "דבפרק הבא על יבמתו (יבמות טד, ב) מוכח דבנשואין קיימא לן כרבי דבשני פעמים איכא חזקה, ובשור המועד קיימא לן כחכמים דבעינין ג' פעמים".

ויש לבאר החילוק בין שור המועד לנשואין (מצינו כמה ביאורים להחילוק בין נשואין לשור המועד, ולדוגמא רא"ש שם טה, רע"א. נימוקי יוסף שם, ועוד. אך הביאור דלקמן הוא נקודת הביאור לשי' רש"י. ויעיין במקור הדברים להשק"ט והביאור באריכות):

בנישואין הרי אשה "קטלנית" אינה צריכה לעשות כלום כדי "שימותו אנשי", אלא מיתתם באה אך ורק מזה שהם נשואים ל"קטלנית". ומכיון שאין מיתתם בא ע"י פעולה, ברור הדבר שימותו.

משא"כ גבי שור המועד הרי אין הפירוש שמכיון ששור זה "מועד" הוא הרי זה גורם ממילא לנזק, שהרי הנזק בא ע"י פעולת השור במעשה הנגיחה, והשור נוגח רק כאשר עולה ברצונו, ובאם לא ירצה השור ליגח – לא יגרום שום נזק.

ועפ"ז מובן היטב החילוק ביניהם, דבשור מכיון שלא ברור באופן מוחלט שיבוא היזק ממנו, לכן בעינין ג' פעמים כדי שיוחזק להיות "שור המועד", משא"כ בנשואין, מכיון שבאם היא קטלנית הרי ימותו אנשי' בוודאי, מחזקינן לה כבר בב' פעמים.

[ויעיין במקור הדברים שמבואר שם מה שבמלקיות מחזקינן בב' פעמים, ובוסתות בג' פעמים].

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 221 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

בירור ה"מרגלית" מתוך הגשמיות

ניצוצות הקדושה הטמונים בשבי' ב"עשו" / ניצוצות קדושה הטמונים ב"עפר" וב"צרורות" / להשליך את ה"עפר" ואת ההנאה הגשמית בסיום הזיכור

סיפור המאורעות של יעקב אבינו שבריש פרשתנו - "וישב יעקב בארץ כנען" וגו', בא בהמשך לסיפור תולדות עשו, מלכיו ואלופיו שבסוף פרשת וישלח. על סמיכות זו, הובא בפרש"י משל (מתחומא פרשתנו א. בכמה שינויים. וראה בארוכה במקור הדברים):

"משל למרגליות שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוכרו בכברה, עד שמוצא את המרגלית. ומשמצאה - הוא משליך את הצרורות מידו, ונוטל המרגלית".

וכמו כן הוא בסיפורי התורה: "אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני. וכשבא נח - האריך בו". על דרך זה באברהם "בעשרה דורות שמנח ועד אברהם, קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו". והוא הדבר בתולדות עשו ויעקב "אחר שכתב לך יישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה. . פירש לך יישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, כל גלגולי סיבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם".

והיינו שסיפורי דורות הראשונים ואלופי עשו אינם תכלית לעצמם, אלא רק הדרך להגיע לסיפורי האבות הקדושים. ועל כן הוא מקצר בדורות ראשונים ובעשו, ומאריך באבות.

ויש לתמוה תמיהה רבה:

ככדי לספר על נח והאבות יש אכן למנות את הדורות שעברו בינתיים, ואם כן יש הכרח לספר בקיצור על אותם דורות הראשונים. ונמצא, שסיפורי האבות "טמונים" בתוך סיפורי הדורות הראשונים, ויש "לחפש" את האבות, ולמנות את הדורות שבינתיים, עד שמוצאים את ה"מרגלית" ומאריכים בה.

אבל סיפורי אלופי עשו ומלכיהם, לכאורה אינם נוגעים כלל לתולדות יעקב. מלכי עשו לא היו אבותיו של יעקב, ולא הי' כלל הפסק דורות בין יצחק ליעקב. ואם כן, הייתה התורה יכולה לספר על תולדות אברהם ויצחק, ומיד להמשיך בתולדות יעקב. ומה צורך יש לספר את תולדות עשו כלל?

ניצוצות הקדושה הטמונים בשבי' ב"עשו"

תכלית "יישובי יעקב ותולדותיו" – הם בני ישראל, אינה רק בעבודה עם ארץ ישראל ועם ענייני קדושה, אלא גם עם ענייני העולם – נחלתו של עשו. כאשר עלה יעקב מחרן לארץ ישראל, הבטיח לעשו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (וישלה לג, יד ובפרש"י), ולא הייתה זו הבטחת שווא, אלא עתידה הבטחה זו להתקיים בימות המשיח עת אשר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו" (עובדי' בסופו, הובא ברש"י שם).

ויש לבאר עלי' זו להר שעיר בעבודת השי"ת:

עניין הירידה לגלות, ובפרט לגלות האחרונה, גלות אדום, היא בכדי לזכך ולקדש את ענייני העולם הגשמיים והנחותים. בכל עניין גשמי יש "ניצוץ" אלוקי, והיא החיות האלוקית המחי' אותו בכל רגע ורגע. ניצוצות אלו הם בבחינת גלות בתוך הדברים הנחותים והגשמיים, וכאשר מנצל היהודי את הגשמיות לענייני עבודת השי"ת, ולשם שמים – הרי הוא גואל את אותם ניצוצות אלוקיים משביים ומשיבם למקורם בקדושה.

הניצוצות הטמונים בדברים הגשמיים שורשם גבוה עד למאוד – למעלה אף משרשה של הנשמה, והאדם הזוכה לבררם ולהשיבם למקורם, מתעלה על ידי כך בעילוי רב ועצום.

על כך אמרו חז"ל (פסחים פז, ב) "לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". מטרת הגלות היא להעלות את ניצוצות הקדושה מן הדברים הגשמיים ו"לגייסם" ולהשיבם לקדושה. ובכך יגיעו בני ישראל למעלה גדולה ונפלאה.

וזהו עניין סיפור תולדות אלופי עשו שבסוף פרשת וישלח, משום שתולדות יעקב ועבודתם והתעלותם של בני ישראל תלויים ו"טמונים" בעבודה עם ענייני עשו – עם ענייני הגשמיות.

ניצוצות קדושה הטמונים ב"עפר" וב"צרורות"

ובדרך זו יש לבאר את פרטי משל המרגלית והעפר:

"המרגלית" היא הניצוץ האלוקי שירד והוא בגלות בדבר הגשמי. ניצוצות אלו טמונים בשני סוגי עניינים: א. ב"עפר"; ב. ב"צרורות".

ב"עפר" -

ישנם עניינים גשמיים שהם דברים המותרים. עניינים אלו יכולים להתעלות ולשוב למקורם בקדושה על ידי עבודת בני ישראל. הדבר הגשמי מצד עצמו, אין רואים בו שייכות גלוי' לאלקות, ומסתיר ומעלים על הניצוץ האלוקי אשר בקרבו, אך כאשר היהודי מקיים באמצעותו מצווה וכיוצא בזה - הרי הוא מגלה בו את החיות האלוקית, והיא עולה למקורה.

סוג זה של "בירור" נמשל למרגלית המושלכת בעפר. העפר הוא דבר שמעלים ומסתיר על המרגלית, אמנם אין זו אלא הסתרה בלבד. כי, לפעמים העפר יכול להועיל להאדם, ועל דרך קליפה השומרת את הפרי. וכמו כן אותם דברים גשמיים, אף שלפני שהאדם השתמש בהם לשם שמים, הניצוץ נעלם בהם, ונראה שאין בהם קדושה, הרי על ידי עבודה אפשר להעלות את הדבר הגשמי, ולהראות תועלתו בתורה ועבודה, ואזי עולה הניצוץ לקדושה.

ב"צרורות" -

ה"צרורות" הנה דברים גרועים ומזיקים, וכעניין "צרורות" שבלשון חכמים שהוא דבר המזיק (ב"ק ריש כיצד הרגל ועוד). המרגליות המושלכות בצרורות, רומזות על ניצוצות הקדושה שגלו לעניינים הגשמיים האסורים. לעניינים אלו אין תיקון ובירור בדרך כלל, ואי אפשר להעלות את הניצוץ שבהם לקדושה, ואין להם תקנה אלא כליון והשמדה. דברים אלו הם אסורים, ועבודתו של יהודי היא להרחיקם ולדחותם.

זוהי עבודתו של היהודי, להתעסק עם ענייני העולם באופן של בירור המרגליות מתוך העפר - דברים המותרים, ולדחות את הצרורות - הם הדברים האסורים.

להשליך את ה"עפר" ואת ההנאה הגשמית בסיום הזיכוכ

והנה, במשל המרגלית והעפר מתואר סדר העבודה הנכון בבירור וזיכוכ העניינים הגשמיים:

ראשית, יש לחפש את הניצוץ האלוקי בדברים המותרים ולא ח"ו באסורים, ועל כן "אדם ממשמש בחו" - הוא מתעסק בדברים המותרים שיכולים להתעלות, ולא ב"צרורות" - בדברים האסורים, שאי אפשר לברר ולגאול משם את ה"מרגליות".

לאחר מכן, "וכוברו בכברה" - היהודי מנצל את העניין הגשמי לשם שמים ולעבודתו ית', ואזי נעשית פעולה של ברייה: הניצוץ האלוקי עולה בחזרה למקורו בקדושה, ואילו הפרטים שבדבר המותר שאין בהם עשי' לשם שמים, נותרים בצד הרע, הירוד והשפל.

ועל כן, מיד לאחר השימוש לשם שמים והעלאת הניצוץ - "משמצאה", הרי הוא "מש"ך את הצרורות מידו", הוא עוזב את העניין הגשמי ואינו מתעסק בו עוד. כל

התעסקותו עמו לא הייתה אלא לשם שמים ובירור הניצוצות בלבד, וממילא החלקים שבדבר הגשמי שאין בהם קדושה, הרי הוא משליכם ומניחם מידו. כאן משתנה הדבר הגשמי להיקרא בשם "צרורות", לפי שעתה כאשר כבר נתברר איזה פרט יכול להועיל בעבודת ה', הרי בפרטים האחרים אין שום חשיבות ותועלת, ואדרבה, הרי הם כדבר המזיק, ובשם "צרורות" נקראו.

ורק לאחר ש"משליך את הצרורות מידו", אזי מתקיים "ונוטל את המרגלית" – אימתי נעשית פעולת בירור הניצוצות והעלאתם לקדושה באופן מושלם? דווקא כאשר ברור לאדם שהגשמיות עצמה אינה חשובה כלל, ועד שמצד עצמה, ללא הניצוץ קדושה, הרי היא כ"צרורות" ודבר המזיק. ההוכחה לכך היא, שכאשר נתברר הניצוץ הרי הוא משליך את הדבר הגשמי מידי ואינו רוצה בו עוד.

ואילו אם מתעסק היהודי בדבר גשמי כי מחשיבו לדבר חשוב מצד עצמו המביא לו תועלת, הרי לא זו בלבד שאינו מעלה את הניצוץ שבו לקדושה, אלא להיפך – התעסקות זו מורידה את נשמתו ואת דרגתו.

והנה, נתבאר שמיד בסיום בירור הניצוצות יש להשליך את ה"צרורות". וכך מצינו ביציאת מצרים, שבמצרים היו ישראל עוסקים לברר את הניצוצות שנפלו שם, וכאשר סיימו עבודתם – הרי מיד הוציאו – "לא עיכבן כהרף עין" (רש"י בא יב, מא), ואף שלכאורה כבר לא הייתה מצרים בגדר מזיק. אלא טעם הדבר משום שברגע שסיימו להוציא את ניצוצות הקדושה, שוב נעשה המקום הגשמי ל"צרורות" שיש להשליכו ולעזבו מיד.

וכן תהי' לנו בגאולת עולם, שכאשר ישנה שלימות עבודת הבירורים של בני ישראל בעולם הגשמי, הנה לא נתעכב בגלות כלל, אלא "מיד הן נגאלין" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה).

פנינים

דרוש ואגדה

שתיית כוס התרעלה - למעליותא

ובנפן שלשה שריגים והיא כפרחת עלתה
נצה הבשילו אשכולותי ענבים

גפן אלו ישראל . . והיא כפרחת הגיע זמנן של ישראל
לפרות ולהבות . . עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל
ליגאל . . הבשילו אשכולותי ענבים הגיע זמנה של מצרים
לשתות כוס התרעלה
(פ, י. חולין צב, א)

יש לדייק בסדר הענינים שבררשה זו, שמקדים
"הגיע זמנן של ישראל ליגאל" לפני ש"הגיע זמנה
של מצרים לשתות כוס התרעלה" - ולכאורה
הסדר הפוך, שתחילה הוא ביטול כחה של מצרים,
ואח"כ אפשר להיות הגאולה ממצרים?

ויש לבאר בזה:

הרמב"ם כותב בנוגע לגאולה העתידה, שיהיו
בזה שני שלבים. בתחלה המשיח "ילחום מלחמת
ה'", וינצח "האומות שסביביו" (הל' מלכים ספ"א).
ואח"כ יהי שלב נעלה יותר, שיתעסק ב"לתקן
העולם כולו לעבוד את ה'", עד ש"לא יהי שם
כו' מלחמה" (שם ספ"ב), והיינו שהאויבים עצמו
יתהפכו להיות עבדי ה'.

ועל פי זה י"ל, שזהו התוכן הפנימי בזה
ש"הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה",
שזה שנמשל לשתיית יין דוקא הוא לפי שאינו
ענין של עונש בלבד, אלא בזה נרמז שיתהפכו
לקדושה, על דרך מה שמבואר בתורה אור (ר"פ
מקץ. ע"ש באורך) על הפסוק "תנו שכר לאובד ויין
למרי נפש" (משלי לא, ו-ז) - "יין המשכר . . ישתה
וישכח רישו", שע"י "שתי" זו נשכח רישו ויכול
להתהפך מן הקצה אל הקצה. וכן הוא בענין
שתיית "כוס התרעלה" שמרמזת שלא רק שלא
יצרו לישראל אלא עוד יתהפכו לקדושה - מן
הקצה אל הקצה.

וזהו שמקדים "הגיע זמנן של ישראל ליגאל"
לפני "הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס

התרעלה" - כי בתחלה באה גאולתן של ישראל
מגלות מצרים (ע"י ביטול המיצר והשעבוד
כפשוטו); ואח"כ באים לשלב השני, שהמלכויות
עצמן מתהפכות לקדושה (ע"י "לשתות כוס
התרעלה").

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 166 ואילך)

"ממתין ומצפה" לגאולה העתידה!

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר
ה' ממתין ומצפה מתי יבוא, וכן 'שומר אמונים'
(לז, יא. רש"י)

יש לבאר זה על דרך הדרוש:

ידוע אשר כללות הענינים המבוארים בפרשה
זו אינם עוסקים רק ביעקב אבינו, השבטים ויוסף
כאנשים פרטיים, אלא מורים על עבודת כללות
בני ישראל שבכל הדורות, ולא רק ככל מעשה
אבות שהם סימן לבנים (רמב"ן עה"ת לך יב, ו), אלא
שהדברים עצמם מרמזים על עבודת כללות עם
ישראל (ראה בארוכה עקידה פרשתנו שער כח).

ועפ"ז יש לבאר, שמה שיעקב ה"י ממתין
ומצפה מתי יבוא" מרמז על זה שכל אחד
מישראל ממתין ומצפה תמיד על הגאולה, גאולת
בני ישראל מהגלות.

ומרמז בהמשך לשון רש"י "וכן שומר
אמונים", שכמבואר ברש"י על הכתוב "שומר
אמונים" פירוש הכתוב הוא מה שבני ישראל
מחכים ומצפים "לאמונתו של הקב"ה כו'
לגאלם" מהגלות.

וזה ש"הי' ממתין ומצפה" לקיום חלומו של
יוסף שהוא מלוכת יוסף על שאר אחיו, הוא
הצפוי וההמתנה "מתי יבוא" מלכותו של יוסף,
היינו משיח בן יוסף (ראה עקידה שם), שבא כהקדמה
והכנה למשיח בן דוד, כמובא בכ"מ ברז"ל (ראה
סוכה נא א-ב, זח"א בהשטות רסג, א, ח"ג רב, א, ובכ"מ).

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 161 ואילך)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בהא דא"א לחלום בלא דברים בטלים

ידון היאך הוכיחו חז"ל מסיפור פרשתנו דא"א לחלום כו' אף שנתקיים החלום
בבלהה, ועפ"ז יסיק ביאור בדיוק הל' "דברים בטלים"

להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך
אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך
כך השאר הוא בטל". ובכמה מפרשי רש"י
נקטו דב' פירושים נתכוון רש"י לומר
כאן, חדא דייעקב "לא הי' יודע שהדברים
מגיעין לבלהה", והוא מב"ר על אתר, אבל
"רבתינו [שבש"ס הנ"ל] למדו" באופן
אחר, דאין חלום בלא דב"ט. ולכאור'
משמע, דלפי' הא' חשב יעקב שאין ממש
בחלום והוא חלום שוא (וכן מפורש בלבוש
כאן) כיון שגם "אמך" היתה משתחוה
(אלא טעה בזה, כי "לא הי' יודע שהדברים
מגיעין לבלהה"); ולפי' רבותינו אין אנו
אומרים שהדברים מגיעים לבלהה, ולפי'
זה ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי,
והפרט ד"אמך" משתחוה אינו סותר
לאמיתיות החלום (אף שלשיטת רבותינו
א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה),

בברכות נה. ואילך "אר"י כו' א"א
לחלום בלא דברים בטלים, א"ר ברכי'
חלום אע"פ שמקצתו מתקיים כולו אינו
מתקיים, מנא לן מיוסף דכתיב [בפרשתנו]
והנה השמש והירח גו' וההיא שעתא אמ'
לא הות".

ו"הבין היטב כוונת הש"ס כאן, איך
ילפוהו לדבר זה מכתוב הנ"ל, ומהו תוכן
ההגדרה ד"דברים בטלים" שבכל חלום,
יש להקדים האופן שהביאה רש"י לדרשת
חז"ל זו בפרשתנו עה"כ "ויספר אל אביו
ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה
החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני
ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה", וז"ל
"הבוא נבוא, והלא אמך כבר מתה והוא
לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה
שגדלתו כאמו ורבתינו למדו מכאן שאין
חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין

אמר "הבוא נבוא גו", כדי "להוציא הדבר מלב בניו", שהם לא ידעו "שאינן חלום בלא דברים בטלים", ובמילא אפשר לומר להם, ש"כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

אמנם עפ"כ יש לתמוה לפי האמת, מנ"ל לחז"ל ד"א"א לחלום בלא דברים בטלים, הא דעת יעקב טעות היתה ובאמת "הדברים מגיעין לבלהה", וא"כ מה הם הדברים בטלים שבחלום.

ויובן זה בהקדים תמי' בכללות המסופר בכתוב כאן ש"ואביו שמר את הדבר", ש"הי' ממתין ומצפה מתי יבוא", שמורה על דבר החביב עליו, שרוצה שיבוא ויתקיים כבר, וצלה"ב מהו העילוי בזה שבנו ימלוך ואביו ישתחוה לו ארצה. דאע"פ שאמרו בסנהדרין קה: דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, היינו רק שאין אדם מתקנא בבנו ותלמידו כאשר מתעלים למדריגה נעלית יותר ממנו, אבל אין מקום שהאב יצפה שבנו ימלוך עליו, ובאופן שכל אחיו המבוגרים וגם האב יהיו עבדים לו וישתחוו לו ארצה.

ובס' מלאכת הקודש כאן פי' כוונת רש"י ע"פ מ"ש במדרש רבה כאן "כך הי' אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו", והיינו דזה שהי' ממתין ומצפה מתי תגיע העת שיתקיים חלומו, הוא (לא ע"ז שיוסף ימלוך וכולם ישתחוו לו שזה באמת הי' צער גדול ליעקב, אלא) משום שהי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו [ראה גם יריעות שלמה למהרש"ל כאן ועוד], ולכן הי' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל (אמו של יוסף). אבל נוסף על עצם

כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה"דברים בטלים" שבו ונהסיוס דרש"י "ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו כו' לכך אמר כו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיוס הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן להוציא מלב בניו].

איברא דפי' זה בכונת רש"י לכאור' דוחק, דהא בכתוב ממש"ך "ואביו שמר את הדבר", ופרש"י "הי' ממתין ומצפה מתי יבוא", הרי להדיא שברור הי' ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים ורק שהי' ממתין ומצפה מתי יתקיים. ולכן או"ל דאין כאן ב' פירושים ברש"י, אלא כל דבריו הם המשך אחד ונתכוון רק לפירוש הנ"ל שבש"ס. וכדיוק לשונו "ורבותינו למדו מכאן" [ולא כדרכו בכ"מ כשמביא שני פירושים, "דבר אחר" או "ורבותינו דרשו" וכיו"ב], ולא השמיע שזהו פירוש חדש, אלא רק הוספת ענין. ושיעור לשון רש"י כך הוא: כיון שיעקב לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה, ואעפ"כ הי' ברור לו שהחלום יתקיים (כהמשך הכתוב "ואביו שמר את הדבר"), הנה מזה למדו רבותינו שאין חלום בלא דברים בטלים. פירוש דזו היתה דעתו של יעקב עצמו, שאף שכללות החלום יתקיים, מ"מ פרט זה שבחלום (שאמו תבוא להשתחוות לפניו) הוא מהדברים בטלים שבו (ראה גם מש"כ מהרש"א בברכות כאן). אבל לפי האמת לא הי' זה מהדברים בטלים כי אכן היו הדברים מגיעים לבלהה. וע"ז מסיים רש"י, דאף שיעקב ידע שכללות החלום יתקיים (וסבר בדעתו דהפרט ד"אמך" הוא מדברים בטלים שישנם בכל חלום), מ"מ

דאמיתיות החלום היא רק בזה שיוסף יעלה לגדולה עד שימלוך על כל אחיו, אבל לא שימלוך גם על אביו עד שיעקב ישתחוה לו ארצה. ומעתה י"ל שכן הי' בפועל, שפרט זה שיעקב ישתחוה ליוסף הי' מהדברים בטלים שבחלום, דהא יעקב לא השתחוה ליוסף "ארצה", אלא רק "וישתחו ישראל על ראש המטה" (ויחי מז, לא). ולפ"ז מצינו דאף לפי האמת לא נתקיימו כל הדברים שבחלום.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל", ולא נקט הלשון "כולו בטל", כי נקט לשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים מ"מ ישנם כמה פרטים שאינם מוכרחים להתקיים, ויתירה מזה, שע"פ הסדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ולכן אמר יעקב לשון כזו שלא יהי' בלשונו דבר שקר (דפשוט דאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו" מ"מ לא יתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד"אמך" הוא דבר בטל אלא יש בו עוד פרטים "בטלים", אלא שהשבטים הבינו מדבריו שכולו בטל.

הדוחק לפרש כן בפרש"י, שאין שום רמז בדבריו למדרש הנ"ל שיעקב הי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ועוד זאת שפשטות הכוונה ב"שמר את הדבר" קאי על כללות תוכן החלום ולא על ענין צדדי שיתקיים כשיבוא זמן קיום החלום [ובפרט באופן שעצם הדבר אין בו דבר מיוחד, ורק פרט צדדי הוא דבר שמצפה אליו] – הרי ע"פ הנ"ל בראש הדברים כוונת רש"י היא להיפך ממש, שיעקב חשב שפרט זה דהחלום (שאמו תשתחוה לו) הוא מהדברים בטלים שבחלום. ועפ"ז – מהו גודל הענין בחלום זה שיעקב הי' ממתין ומצפה מתי יבוא?

ולזה יש לומר, דדבר זה גופא מיושב ע"פ דיוק לשון הש"ס שלמדו מכאן "שאינ חלום בלא דברים בטלים", דלכאור' ע"פ הנ"ל הי' כאן רק דבר אחד בחלום שאינו אמיתי (זה שאמו תשתחוה לו), והל"ל "אין חלום בלא דבר בטל"? ונ"ל, שבדיוק אמרו "אין חלום בלא דברים בטלים" בלשון רבים, שיעקב חשב שיש כמה "דברים בטלים" בחלום, דכשם שהפרט שאמו תשתחוה לו הוא דבר בטל (שהרי לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה), כך חשב שגם זה שהוא יבוא להשתחוות לו ארצה הוא מהדברים בטלים שבחלום,

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

אלו הן האוכליין

הזהירות הנדרשת בכשרות האכילה ושת"י, ובאכילה לשם שמים

וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל לֶחֶם

(וישב, לו, כה)

הידור במאכל - הידור בנפש הילד

במענה למכתבה מ... בו היא כותבת אודות מצב בריאות ילדי' שי', ומסיימת בשאלה איך להתנהג בנוגע למאכל לא מהודר, ואשר לדעתה יכול המאכל להוסיף תיאבון אצל הילדים.

בכלל, הידור במאכלים (כפי שמוסבר במקומות רבים) נוגע לא רק בשמירת המצוה, אלא מאחר שמכל מאכל נעשה לאחר מכן דם ובשר בגוף, המתקשר עם הנשמה, הרי הכשרות וזכות המאכלים משפיעות על האופי ומדות הטובות של זה המשתמש עם מאכל זה. ולכן, כל תוספת הידור, עדינות ונקיות המאכל, צריך להחשב גם כתוספת בעיצוב, עדינות וזכות של האופי והמידות. ואם כן הדבר אצל אנשים מבוגרים - הרי זה במידה מרובה יותר אצל ילדים, שהאופי שלהם בתהליכי התפתחות, ולכן חשוב מאד באיזה כיוון מוליכים אותם.

לאור האמור מובנת עמדת, שהיות ואין מדובר ח"ו בענין שכל בריאותם תלוי בזה, ואין זה אלא כתוספת טעם וחיזוק - לכן אין צורך להפחית מההידור של המאכלים. ובודאי אפשר למצוא דרכים אחרות איך להגביר את תיאבונם, ולחזק בריאותם של הילדים, לא על חשבון הכשרות וההידור...

(תרגום מאנ"ק הי"ח ע' קפ)

חלב עכו"ם - ספיקות באמונה

במ"ש אודות האברך . . . הנה מה שאמרת לי בהנוגע לחלב עכו"ם, הוא ע"פ סיפור הידוע מכ"ק מו"ח אדמו"ר (וכמדומה גם נדפס!), שחלב עכו"ם מעורר ספיקות באמונה, ואלו הדברים שאמרת לי. ושאם בכל הזמנים הי' צריך להזהר מהנ"ל, כמובן ופשוט, על אחת כמה וכמה הנוער דארצות הברית, ובפרט באלו הלומדים במוסדות ששם תערובות טוב ורע, ולאום מלאום יאמץ, וד"ל.

(אנ"ק חפ"ז ע' רמג)

אכילה בתאוה - ירידה ממדריגת מדבר

בשאלתו אם אכילה בתאוה מוריד את האדם ממדריגתו, אפילו למאן דאמר קדש עצמך במותר לך, לאו דאורייתא.

כבר אמרו רז"ל, ערבים עלי דברי סופרים. וזה מובן ג"כ ע"פ המבואר בתניא קדישא פרק ז', וראה שם ג"כ סוף פרק ל' שהוא מדאורייתא כו', וגם דברי סופרים חמורים מדברי תורה וכו'.

והוא מובן ג"כ בשכל הפשוט, כי האוכל בתאוה נעשה מקבל מהמאכל שהוא צומח וחי, ובמילא מוריד את עצמו ממדריגת מדבר למדריגתם, וק"ל.

(אנ"ק חפ"ז ע' קמז)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

מצוות ידיעת אלוקות

בעניני מסחר הלא יכעוס ויתבע עלבוננו איך מלאו לבו לאמר עליו כי אינו מבין סברות של מסחר, ובהעדר הבנת שכל התורה הנה לבד זאת שאין שוטה זה נפגע, אלא עוד הוא משתמש בזה להצדיק את עצמו מפני מה אינו לומד תורה. וכן הוא בטענות האומרים כי אין להם עסק בנסתרות

מצוה הנותנת חיות בכל המצוות

...ומה שכותב כי כבד לו להסביר ליראי ד' שבמדינתם הט' יע"א שיש חוב ללמוד ולהעמיק להשכיל ולדעת דא"ח [= דברי אלקים חיים, דברי חסידות], ו[ש]היא בכלל מצות "וידעת היום והשבות אל לבבך וכו'" ולא גרעה משארי מצות הכרחיות שבתורה, כי הם טוענים אין לנו עסק בנסתרות ולא כל מוחא סביל דא.

הנה הסבר ידידי בכללות הענין דלימוד דא"ח היא בכלל מצות וידעת, אמת הוא ונהייתי במאד, מיושר שכלו שתופס את הענין כמו שהוא לאמיתתו.

אמנם מצוה זו דוידעת הנה לבד מעלתה העצמי בעצם מהותה שהיא מצוה פרטית, היא מצוה כללית הנותנת חיות בכל המצות.

..וזהו מצות וידעת דשיעור המצוה היא לייגע כלי מוחו ולהטריח כלי שכלו להבין אלקות (געטליכקייט) בידיעה והשגה כל מה שביכולתו להשיג ולהבין, עד כי יהי' ההשבה אל הלב שלבבו יתעורר באהבה ויראה לד', הן בקיום המצות והן בלמוד התורה, ושקולה מצוה זו דידיעת אלקות ותורה בתפיסא והשגה פנימית עפ"י ביאורי תורת החסידות כי היא היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי.

טענות שאינם מדרכי השכל

והנה בכל מה שנתבאר, בטלים טעמי הטוענים, א) כי אין להם עסק בנסתרות, ב) ולא כל מוחא סביל דא, אשר ב' הטעמים אינם מדרכי השכל, וחרפה היא למשכיל על דבר גם לאומרם, כי דבר נודע אשר כל דבר השכלה איזה שתהי' אם אין לומדים אותה היא כדבר הנסתר, ובלי הקדמות שכלים אין המוח סוכל אותה.

והיא טענת רוב ההמונים מבעלי הישוב כלומר הנבלעים בישובה של עולם ואינם עוסקים בתורה. באמרם כי כבוד להם לקבל שכל התורה, והלא בעניני עסקיהם ומסחריהם מתחכמים הם וממציאים המצאות, ועד כמה גדלה מידתה של השוחד מעניני החפץ בישובה של עולם עד כי אינם בושים המה להגיד כזאת, כי הלא בעניני מסחר וקנין אם האחד יאמר על חבירו כי איש אין בינות הוא בעניני מסחר הלא יכעוס ויתבע עלבונו איך מלאו לבו לאמר עליו כי אינו מבין סברות של מסחר, ובהעדר הבנת שכל התורה הנה לבד זאת שאין שוטה זה נפגע, אלא עוד הוא משתמש בזה להצדיק את עצמו מפני מה אינו לומד תורה.

וכן הוא בטענות האומרים כי אין להם עסק בנסתרות, ודאי הדבר כי קודם שלומדים הוא כמו דבר הנסתר והנעלם, וגם אין המוח מקבל זאת בלי הכנת הקדמות הדרושות לידיעות אלו, והחפץ בחיים אמיתיים ונעימים ילמוד ויפקחו עיניו בתורת ד' ובנועם קיום המצוות, וכל עניני עולם יאירו לו בארחות חיי תורה ומצוות וטוב יהי' לו בזה ובבא.

(אני' חלק י עמ' שסח, שנעד-שעה)

